

Já jsem vzkříšení i život (Jan 11)

- 1 Byl nemocen jeden člověk, Lazar z Betanie, z vesnice, kde bydlela Marie a její sestra Marta.
- 2 To byla ta Marie, která pomazala Pána vzácným olejem a nohy mu otřela svými vlasy; a její bratr Lazar byl nemocen.
- 3 Sestry mu vzkázaly: "Pane, ten, kterého máš rád, je nemocen."
- 4 Když to Ježíš uslyšel, řekl: "Ta nemoc není k smrti, ale k slávě Boží, aby Syn Boží byl skrze ni oslaven."
- 5 Ježíš Martu, její sestru i Lazara miloval.
- 6 Když uslyšel, že je Lazar nemocen, zůstal ještě dva dny na tom místě, kde byl.
- 7 Teprve potom řekl svým učedníkům: "Pojďme opět do Judska!"
- 8 Učedníci mu řekl: "Mistře, není to dávno, co tě chtěli Židé ukamenovat, a zase tam chceš jít?"
- 9 Ježíš odpověděl: "Což nemá den dvanáct hodin? Kdo chodí ve dne, neklopýtně, neboť vidí světlo tohoto světa.
- 10 Kdo však chodí v noci, klopýtá, poněvadž v něm není světla."
- 11 To pověděl a dodal: "Náš přítel Lazar usnul. Ale jdu ho probudit."
- 12 Učedníci mu řekli: "Pane, spí-li, uzdraví se."
- 13 Ježíš mluvil o jeho smrti, ale oni mysleli, že mluví o pouhém spánku.
- 14 Tehdy jim Ježíš řekl: "Lazar umřel."
- 15 A jsem rád, že jsem tam nebyl, kvůli vám, abyste uvěřili. Pojďme k němu!"
- 16 Tomáš, jinak Didymos, řekl ostatním učedníkům: "Pojďme i my, ať zemřeme spolu s ním!"
- 17 Když Ježíš přišel, shledal, že Lazar je již čtyři dny v hrobě.
- 18 Betanie byla blízko Jeruzaléma, necelou hodinu cesty,
- 19 a mnozí z Židů přišli k Marii a Martě, aby je potěšili v jejich zármutku nad jejich bratrem.
- 20 Když Marta uslyšela, že Ježíš přichází, šla mu naproti. Marie zůstala doma.
- 21 Marta řekla Ježíšovi: "Pane, kdybys byl zde, nebyl by můj bratr umřel."
- 22 Ale i tak vím, že začkoli požádáš Boha, Bůh ti dá."
- 23 Ježíš jí řekl: "Tvůj bratr vstane."
- 24 Řekla mu Marta: "Vím, že vstane při vzkříšení v poslední den."
- 25 Ježíš jí řekl: "Já jsem vzkříšení i život. Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít.
- 26 A každý, kdo žije a věří ve mne, neumře navěky. Věříš tomu?"
- 27 Řekla mu: "Ano, Pane. Já jsem uvěřila, že ty jsi Mesiáš, Syn Boží, který má přijít na svět."
- 28 S těmi slovy odešla, zavolala svou sestru Marii stranou a řekla jí: "Je tu Mistr a volá tě."
- 29 Jak to Marie uslyšela, rychle vstala a šla k němu.
- 30 Ježíš totiž ještě nedošel do vesnice a byl na tom místě, kde se s ním Marta setkala.
- 31 Když viděli Židé, kteří byli s Marií v domě a těšili ji, že rychle vstala a vyšla, šli za ní; domnívali se, že jde k hrobu, aby se tam vyplakala.
- 32 Jakmile Marie přišla tam, kde byl Ježíš, a spatřila ho, padla mu k nohám a řekla: "Pane, kdybys byl zde, nebyl by můj bratr umřel."
- 33 Když Ježíš viděl, jak pláče a jak pláčou i Židé, kteří přišli s ní, v Duchu se rozhorlil a vzrušen
- 34 řekl: "Kam jste ho položili?" Řekli mu: "Pane, pojd' se podívat!"
- 35 Ježíšovi vstoupily do očí slzy.
- 36 Židé říkali: "Hle, jak jej miloval!"
- 37 Někteří z nich však řekli: "Když otevřel oči slepému, nemohl způsobit, aby tento člověk neumřel?"
- 38 Ježíš, znovu rozhorlen, přichází k hrobu. Byla to jeskyně a na ní ležel kámen.
- 39 Ježíš řekl: "Zvedněte ten kámen!" sestra zemřelého Marta mu řekla: "Pane, už je v rozkladu, vždyť je to čtvrtý den."
- 40 Ježíš jí odpověděl: "Neřekl jsem ti, že uvidíš slávu Boží, budeš-li věřit?"
- 41 Zvedli tedy kámen. Ježíš pohlédl vzhůru a řekl: "Otče, děkuji ti, žes mě vyslyšel."
- 42 Věděl jsem sice, že mě vždycky slyšíš, ale řekl jsem to kvůli zástupu, který stojí kolem, aby uvěřili, že ty jsi mě poslal."
- 43 Když to řekl, zvolal mocným hlasem: "Lazare, pojd' ven!"
- 44 Zemřelý vyšel, měl plátnem svázaný ruce i nohy a tvář měl zahalenu šátkem. Ježíš jim řekl: "Rozvažte ho a nechte odejít!"
- 45 Mnozí z Židů, kteří přišli k Marii a viděli, co Ježíš učinil, uvěřili v něho.

Pro exegesi výroku *Já jsem vzkříšení i život* není lehké ohraničit úryvek, v jehož rámci ho budeme vykládat. Janovo evangelium je velmi vnitřně provázané nejrůznějšími odkazy a jako přirozený celek se nabízí až celá kapitola, což je ovšem ohromný kus textu. V takové situaci vykladač ocení evangelickou kazatelskou praxi známou z ohlášení: „Bratři a sestry, základ dnešního kázání se nachází v přečteném textu, *zvláště pak ve verších...*”

Linie, kterou chceme sledovat a která by nás měla dovést až k exegesi výroku *Já jsem vzkříšení i život*, začíná vlastně už hned po předchozím "Já jsem" výroku v desáté kapitole – (Já a Otec jsme jedno. -Jan 10:30). Na tento výrok totiž navazuje debata mezi Ježíšem a "Židy" o tom, zdali mu to "mají uvěřit". Vlastně ani ne tak moc debata – taková rouhavá pretence je totiž pro věřícího Žida *out of the question*. To jen Ježíš staví před ně tento svůj neuvěřitelný nárok (a tak tak, že vůbec vyvázne ještě živý)

Desátá kapitola pak končí podivuhodnými verši:

40 *Odešel znovu na druhý břeh Jordánu, na místo, kde dříve křtil Jan, a tam se zdržoval.*

41 *Mnozí k němu přicházeli a říkali: "Jan sice neučinil žádné znamení, ale vše, co o něm řekl, je pravda."*

42 *A mnoho lidí tam v Ježíše uvěřilo.*

Tyto verše dávají Ježíše opět (jako v Janově evangeliu už poněkolidkráté) do souvztažnosti s Janem (Křtitelem) a křtitelskými kruhy – a zároveň jsou zajímavé tím, že naznačují, odkud, z jakých kruhů se brala víra v Ježíše a jeho poslání: " *Na místo, kde dříve křtil Jan*" nemůže znamenat nic jiného, než že v okolí Jordánu byly jisté "prorocké osady". Zdali to byly odnože esénského společenství, řekněme s poněkud rozvolněným, liberálnějším režimem, nebo něco úplně jiného, je těžké říci. A je také naznačeno, čím Ježíš v těchto kruzích "boduje": Jan byl, podle všeho, prorok "klasického typu", tedy kazatel, jehož slova mohla být leckdy příkrá, často mocná, ale nepouštěl se za hranici slovních výroků. Oproti tomu máme už ve Starém Zákoně doložen velmi rozšířený typ proroků, kteří ilustrují a demonstují Hospodinovo slovo různými výstředními prorockými činy – na prvním místě k nim patří Ezechiel, částečně Jeremiáš, někteří z menších proroků, ale ovšem a především "staří" proroci – Eliáš a Eliša. A Ježíš se také neomezuje jen na kázání – Ježíš *činí znamení!* Zde je však pro (pozdější!) janovskou teologii jeden závažný rozdíl: Proroci činili znamení ve jménu Hospodinově; i Ježíš na počátku evangelia činí znamení ve jménu "toho, jenž mě poslal" (Srv.:*Svědectví, které mám já, je větší než Janovo: skutky, jež mi Otec svěřil, abych je vykonal. Tyto skutky, které činím, svědčí o tom, že mě Otec poslal.* -Jan 5:36). Zároveň jsou však Ježíšova znamení v dokonalém souladu a plným vyjádřením jeho pozemské ustavenosti vyjádřené jeho proslulým " Já jsem".

Při kontaktu s velkými osobnostmi míváme často určitý nedefinovatelný pocit jakési úplné harmonie jeho osobnosti; přijde nám, jakoby dotyčný nebo dotyčná ani snad nemohli jednat jinak: toto a právě toto jsou přeci oni! U Ježíše tento soulad z evangelií i přes mlhu dvou tisíciletí prozařuje naprosto zřetelně. Nebylo u něj jednání všední a sváteční, nebyl jeden

model jednání pro veřejnost a jiný v soukromí. Ježíš skutečně *byl* svým slovem; ba co víc, podle svědectví Janova byl slovem samotného Boha.

Vraťme se nyní do situace, do které nás uvádí Janova jedenáctá kapitola: Rodina Ježíšových blízkých přátel a zřejmě i spolupracovníků je těžce zkrušena úmrtím Lazara, možná jediného muže a živitele v rodině. Pomiňme nyní Ježíšovo otálení zmíněné Janem na počátku kapitoly a nechme stranou debatu o tom, zda to či není je projevem Ježíšovy (božské?) prozřetelnosti. Poznamenejme jen, že oni lidé, které jsme zmínili před chvílí, u nichž je jejich osobnost v jednotě s jejich skutky, také většinou vědí, *kdy* mají co udělat. Přijměme jako fakt, že Ježíš dorazil do Betánie až po Lazarově smrti. Smrt, jeden z nejvýznačnějších okamžiků v životě člověka, je momentem v němž osudová existenciálnost situace zasahuje i celé jeho poměrně široké rodinné a sociální okolí. Smrt člověka se těm, kdo mu stojí nablízku, silně zaryje do vědomí a může i u nich vyvolat osudové změny. Hranice světů – světa tohoto a světa mimo řád tělesnosti – se najednou prolamují a z obou stran mohou přicházet podivuhodně podněty. Mnohé nás napadá v souvislosti se smrtí takového člověka..., ryze duchovní zážitky nejsou výjimkou. Nebývá neobvyklé, že smrt skutečně duchovního člověka naplní jeho okolí neskutečným požehnáním: může se jim dostat inspirace, vědomí souvztažnosti, úkolu nebo poslání, a samozřejmě to vše bývá doprovázeno silným citovým pohnutím. Otázky víry stojí náhle v popředí i u těch osob, které by jim jinak nevěnovaly velkou pozornost. I u Marty, smrtí Lazarovou převelice zasažené, se silně aktualizuje její starozákonní víra. *Vím, že vstane při vzkříšení v poslední den*, praví Ježíšovi jako odpověď na jeho útěchu.

Zde musíme udělat ještě jednu malou odbočku, abychom pochopili sled Martiných myšlenek. Jedním způsobem, jak se artikulovala víra a naděje pozdního starozákonního Židovstva, bylo právě očekávání vzkříšení. Oproti druhé myšlence stejného rodu, nebyla sice všeobecně rozšířená, avšak tou druhou, sdílenou všemi Židy bez rozdílu, bylo očekávání Mesiáše, božského Pomazaného, eschatologického Krále, jenž promění a zachrání svatý lid a možná i ostatní "národy". Mesiášský věk znamená úplně novou skutečnost a do nového řádu věcí zapadá jistě bez problému i vzkříšení mrtvých. Jsou i jisté náznaky propojení obou myšlenek už ve Starém zákoně (například Iz 53, kde Jahveho služebník je zabit, ale přesto spatří mnohé potomstvo; v Dan 12,2 dává mrtvým procitnout "Míkael, mocný ochránce").

Marta stojí podle jejího výroku zřejmě spíše v tradici první, blízké farizejskému způsobu myšlení. (U esejců a snad i saduceů bylo naproti tomu mnohem silnější očekávání mesiáše – zachránce, o zélótech ani nemluvě.) Ježíš ale její upřímnou a zhloubi čerpanou víru bezprostředně ohromuje výrokem, jedním z nejsilnějších, jaké čteme v celém evangeliu: ***"Já jsem vzkříšení i život. Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít. A každý, kdo žije a věří ve mne, neumře navěky. Věříš tomu?"*** Jak tomu mohla Marta rozumět? Jeden způsob ale byl. Znamenal pro ni přeorientovat se na způsob myšlení zastávaný jinými židovskými společenstvími: Co to Ježíš říká? Říká, že *on* je vzkříšení, že *on* je zaručí? To znamená ale, že není nic menšího nežli bohem seslaný Mesiáš, jenž jediný má tu moc napravit vše v Izraeli

a snad má i moc zastavit běh smrti na určitý čas.¹:*Řekla mu: "Ano, Pane. Já jsem uvěřila, že ty jsi Mesiáš, Syn Boží, který má přijít na svět."*

Ježíš tedy staví Martu před otázku, zda věří v konkretizaci mesiášských zaslíbení právě v něm, v individuálním člověku. Marta pochopila. Zázrak víry, který u všech janovských "znamení" následuje po zázraku fyzickém, je dokonán. Zde ještě dříve, nežli se cokoli odehrálo na fyzické úrovni. Maně se nám vybaví slovo vzkříšeného Ježíše Tomášovi: *Blahoslavení, kteří neviděli, a uvěřili.* (J 20,29).

To je tedy Ježíšovo poselství Martě a tak ho ona pochopila. Jan však chce říci více. Probrat v úplnosti, co jsou janovské "já jsem" výroky zde není možné, učinili jsme tak na jiném místě.² Jan v nich na různých místech evangelia vkládá do úst Ježíšových výroky, v nichž Ježíš sám sebe opatřuje přídomek, které jsou stěží myslitelné u individuálního člověka: Právě se být chlebem, pravdou, dveřmi i životem. To je jistě vědomá provokace. Však také na nejedno jeho takový výrok reagují jeho posluchači velmi pobouřeně (např. J 6,53; 6,60; 10,19 nn. aj.) Tyto přídomek evidentně sahají ke skutečnosti obecné, nadindividuální. Ve Starém zákoně býval takový způsob obrazné řeči vyhrazen nezpodobitelnému Bohu. Avšak zde jsou vztaženy k člověku. Janův Ježíš sice pro sebe nenárokují přímo mesiášský titul, ale tím, co říká, ho de facto významně přesahuje. A také posunuje dále. Nutí své posluchače k reinterpretaci jejich mesiášských představ, posouvá akcenty, boří hranice a odkrývá netušené perspektivy; včetně té perspektivy poslední, již je omezenost lidského života. *Máme-li naději v Kristu jen pro tento život, jsme nejubožejší ze všech lidí!*, napíše později Pavel (1Kor 15,19). Ježíš není židovským mesiášem, jenž má zachránit svůj lid, jenž mu má přinést boží požehnání, nový život a pokoj od jeho sužovatelů. Ježíš přináší nový život pro celé lidstvo, to jest pro každého konkrétního člověka, neboť není lidstva bez lidí. Osud každého malinkého jednotlivce je stejně důležitý jako osud celého lidstva, osud národa není důležitější než osud člověka. Každý člověk může participovat na tomto novém vznešeném lidství otevřených hranic. Jistě zde slyšíme i lehký náznak gnóze s jejím překonáním, prolomením osudu.

Je to tedy v individuálním člověku, kde se uskutečňuje spása lidstva. A tomu odpovídá také Ježíšův čin, jímž mění osud Lazarův, vyvádí jej z bran smrti zpět do života. Tento čin je v plné shodě se slovem, jež z Ježíšových úst právě zaznělo a s jeho významem. Není spásy pro národ ani pro lidstvo bez spásy pro jednotlivce. V každém jednotlivém člověku se zobrazuje a při jeho povolání do života znovu konstituuje celý boží svět, je vpravdě mikrokosmem světem v malém.

1 V o několik generací mladších talmudických příbězích máme nejedno vyprávění o tom, jak ten který svatý učitel dokázal zastavit kroky anděla smrti, případně ho i obelstít. Podobné nám vypráví i legenda o pražském Maharalovi, Rabbim Jehudovi ben Becalel.

2 Viz Ondráček, V.: *Výroky "Já jsem..." v evangeliu Janově a gnóstických textech z Nag Hammádí*, diplomová práce na Evangelické Theologické Fakultě University Karlovy, 2003; případně též *Já jsem... Evangelium života toho, jenž je*, Nová Forma, České Budějovice, 2013

Toto je poslední znamení, jež Ježíš, prorok a boží člověk učinil. Po něm následoval vstup do Jeruzaléma a tam jeho zatčení a smrt. Dalším jeho znamením bylo už "znamení proroka Jonáše" (Mt 12,39), ale to je již (nejen v Janově evangeliu) zcela jiná kapitola.